

РОЗДІЛ 4 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/59>

ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

COMMERCIAL LITIGATION IN MARTIAL LAW

Гордієнко Т.О., старший викладач
кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

В статті розглядаються актуальні питання функціонування органів господарської юрисдикції під час воєнного стану, запровадженого у зв'язку з військовим вторгненням Російської Федерації на територію України. За таких умов перед нашою державою постала складна задача організації діяльності судових органів таким чином, щоб зберегти життя та здоров'я громадян, забезпечити реалізацію конституційного права на судовий захист порушених прав учасників господарських правовідносин.

Реалізація вказаних завдань стала можливою завдяки вчиненню комплексу дій організаційного та процесуального характеру, що дозволило максимально ефективно організувати роботу господарських судів в умовах воєнного стану.

В роботі проаналізовано питання визначення територіальної юрисдикції господарських спорів, загальні положення щодо організації роботи судів в умовах воєнного стану, окреслено заходи щодо забезпечення безпеки суддів та інших осіб, збереження документації, електронних ресурсів та інших матеріалів. Практика роботи господарських судів в умовах воєнного стану висвітлює прогалини в правовому регулюванні окремих питань судового провадження і поставила питання про необхідність їх невідкладного вирішення. Якщо організаційні аспекти роботи судів були врегульовані достатньо ефективно, то процесуальні питання потребують додаткового опрацювання. Найчастіше ускладнення судового провадження в умовах воєнного стану обумовлені неможливістю повідомлення учасників процесу про призначення судового засідання, наявністю перешкод для прибуття до суду, несвоєчасним отриманням та поданням доказів.

За результатами проведеного дослідження в статті наведено пропозиції з удосконалення господарського процесуального законодавства, спрямовані на підвищення ефективності роботи судів протягом особливого періоду шляхом розширення кола справ, що можуть розглядатися за спрощеними судовими процедурами, унормування питань продовження процесуальних строків та зупинення провадження у справі, визначення особливостей направлення повідомлень та процесуальних документів в умовах воєнного стану, спрощення порядку відновлення матеріалів втраченого судового провадження та ін.

Ключові слова: господарське судочинство, господарський суд, право на судовий захист, воєнний стан, територіальна юрисдикція, судове провадження.

The article considers topical issues of the functioning of economic jurisdiction during martial law imposed in connection with the military invasion of the Russian Federation into Ukraine. Under such conditions, our state faced the difficult task of organizing the activities of the judiciary in such a way as to preserve the lives and health of citizens, to ensure the implementation of the constitutional right to judicial protection of violated rights of economic participants.

The implementation of these tasks became possible due to a set of organizational and procedural actions, which allowed to organize the work of commercial courts in the martial law as effectively as possible.

The paper analyzes the issue of determining the territorial jurisdiction of commercial disputes, general provisions on the organization of courts in martial law, outlines measures to ensure the safety of judges and others, preservation of documentation, electronic resources and other materials. The practice of commercial courts in martial law highlighted the gaps in the legal regulation of certain issues of judicial proceedings and raised the question of the need for their immediate solution. If the organizational aspects of the work of the courts have been settled sufficiently effectively, the procedural issues need further elaboration. Most often, the complications of court proceedings in martial law are due to the inability to notify the participants in the process of the appointment of a court hearing, the presence of obstacles to coming to court, late receipt and submission of evidence.

According to the results of the study, the article presents proposals to improve the economic procedural legislation aimed at improving the efficiency of courts during a special period by expanding the range of cases that can be considered under simplified court procedures, standardizing notifications and procedural documents under martial law, simplification of the procedure for restoring materials of lost court proceedings, etc.

Key words: commercial litigation, commercial court, right to judicial protection, martial law, territorial jurisdiction, court proceedings.

Постановка проблеми. Військова агресія Російської Федерації проти України зумовила необхідність невідкладного переведення усіх сфер суспільного життя на роботу в умовах воєнного стану. Не є винятком і судові органи держави. Сучасне українське законодавство не має досвіду правового регулювання процедури судочинства в умовах війни, а відтак ці питання потребують невідкладного унормування для забезпечення ефективної реалізації права на судовий захист в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що Україна, виступаючи мирною державою, практично не має ґрунтовних наукових досліджень з питань організації судоустрою та судочинства під час військових конфліктів. В матеріалах періодичних видань та на сторін-

ках електронних ресурсів проблемні аспекти діяльності судової влади в сучасних умовах висвітлювали В. Бубліченко, Н. Галка, В. Князев, Е. Кузовкін, Р. Маселко, В. Матола, Н. Мисник, О. Петрук, В. Фурман, Б. Шабаровський та інші автори.

На думку автора, питання здійснення правосуддя під час воєнного стану мають міжгалузевий характер і потребують комплексного опрацювання юридичною спільнотою.

Метою даної роботи є дослідження питань реалізації права на судовий захист в порядку господарського судочинства в умовах воєнного стану, а також формування пропозицій з удосконалення процесуального законодавства, спрямованих на підвищення ефективності судового провадження в особливий період.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, на підставі Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022, затвердженого Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX, введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб, який в подальшому продовжено по 23 серпня 2022 року включно [1].

Відповідно до ст.64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [2]. До кола прав, що не можуть обмежуватися в умовах воєнного стану, віднесено і гарантоване ст. 55 Основного Закону право на судовий захист своїх прав і свобод. Наведеним приписам відповідають норми ст. 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Згідно зі ст.10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у період воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також судів, органів прокуратури України, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідальну діяльність. Стаття 12-2 даного Закону встановлює, що в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені [3].

В ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» прямо визначено, що правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається [3].

На необхідність дотримання вказаних норм законодавства зосереджено увагу в інформації Державної судової адміністрації від 24.02.2022 р., при цьому було зазначено, що у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому порядку змінено місцезнаходження судів. До законодавчого визначення повноважень судів та органів системи правосуддя у сфері цивільного захисту судам, центральному апарату ДСА України, її територіальним управлінням та іншим органам системи правосуддя слід користуватися законодавчими та нормативними актами з питань цивільного захисту, як об'єктам господарювання та негайно приступити до вирішення питань, що визначені у ст. 33 Кодексу цивільного захисту України, Постанові Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. № 841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій» та наказів Міністерства внутрішніх справ України від 10.07.2017р. № 579 «Про затвердження Методики планування заходів з евакуації» та Міністерства юстиції України від 17.10.2019 р. № 3194/5 «Про затвердження

Порядку забезпечення евакуації, зберігання та знищення документів в умовах особливого періоду». Державною судовою адміністрацією України звернуто увагу на те, що відповідно до ст.3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [4].

Слід зазначити, що практична реалізація зазначених норм законодавства виявилася істотно ускладненою у зв'язку з проведенням на окремих територіях держави активних бойових дій, внаслідок чого виникла небезпека життя та здоров'ю працівників суду та учасників процесу, окремі будівлі судових установ зазнали критичних ушкоджень – вибиті вікна, відсутнє електропостачання, теплопостачання, водовідведення, пошкоджені стелі, внутрішні двері, зруйновані внутрішні перегородки між кабінетами, пошкоджені зали судових засідань, внаслідок чого вони стали непридатними для подальшого використання, а матеріали судових проваджень було втрачено.

Окремою правовою проблемою стала неможливість вирішення питань зміни територіальної юрисдикції судових органів в порядку ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» через відсутність повноважного складу Вищої ради правосуддя. В якості альтернативного варіанту розглядалася зміна територіального місцезнаходження судів, діяльність яких стала неможливою внаслідок проведення бойових дій.

Приймаючи до уваги вказані обставини, справи були зняті з розгляду в судових засіданнях з розміщенням відповідної інформації на офіційному веб-порталі «Судова влада України». За змістом вказаних оголошень, про продовження судового провадження учасників процесу передбачалося повідомити додатково. Наприкінці березня 2022 року розгляд справ у відкритих судових засіданнях з викликом сторін здійснювався в 16 місцевих та 3 апеляційних господарських судах, при цьому наголошувалося на доцільності участі в судовому процесі в режимі відеоконференції зв'язку, а також подання заяв про розгляд справи за відсутності представників. В інших судах справи було знято з розгляду без визначення нової дати їх слухання, доступ до приміщень обмежено. Судові засідання у Верховному Суді були скасовані з повідомленням про можливість подання процесуальних документів засобами поштового (електронного) зв'язку. З метою забезпечення безпеки щодо цілісності бази даних Єдиного державного реєстру судових рішень, технічним адміністратором було обмежено повний та загальний доступ до нього як для суддів, так і для інших осіб.

Законом України «Про внесення зміни до ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ» від 03.03.2022 р. № 2112-IX визначено, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється [5].

На підставі нової редакції ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», враховуючи неможливість здійснювати правосуддя, Головою Верховного Суду було ухвалено низку розпоряджень щодо зміни територіальної юрисдикції судових справ, зокрема :

– справи Господарського суду Миколаївської області та Господарського суду Херсонської області передані до територіальної підсудності Господарського суду Одеської області;

– справи Господарського суду Сумської області та Господарського суду Чернігівської області передані до територіальної підсудності Господарського суду Черкаської області [6; 7].

Особливості діяльності судових органів в умовах воєнного стану визначені Рекомендаціями щодо роботи судів в умовах воєнного стану, затвердженими рішенням Ради суддів України від 14.03.2022 р. № 10, та Рекомендаціями судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення, затвердженими розпорядженнями Голови Верховного Суду від 13.03.2022 р. № 6/0/9-22. Зазначеними документами передбачено, що умови роботи судів виходячи з реальної поточної ситуації у відповідному регіоні визначаються рішенням зборів суддів (включаючи дистанційну участь в їх роботі), а у разі неможливості їх скликання і проведення – головою суду або особою, що виконує його обов'язки. Такі рішення рекомендовано узгоджувати з оперативним штабами, які координують діяльність системи правосуддя та правоохоронних органів у відповідному регіоні (на рівні військових адміністрацій в областях, голів апеляційних судів та ТУДСА). У випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів слід оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ, з наданням відповідних даних до оперативних штабів, Верховного Суду, Ради суддів України та ДСА України. Також запропоновано визначити мінімальну кількість осіб, які повинні знаходитися у приміщенні суду упродовж робочого дня, чітко розподілити між ними обов'язки та організувати чергування суддів та працівників апаратів судів, припинити проведення особистого прийому громадян керівництвом суду, роз'яснювати громадянам можливість відкладення розгляду справ у зв'язку із воєнними діями та можливість розгляду справ в режимі відеоконференції. В Рекомендаціях зазначено про можливість відкладення розгляду справ (за винятком невідкладних судових розглядів) та зняття їх з розгляду, необхідність зважати на те, що велика кількість учасників судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи через задіяння до функціонування критичної інфраструктури, вступ до лав Збройних сил України, територіальної оборони, добровільних воєнних формувань та інших форм протидії збройної агресії проти України, або не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для життя. Судам запропоновано справи, які не є невідкладними, розглядати лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження. Крім того, рекомендовано при встановленні різного роду строків, по можливості, продовжувати їх щонайменше до закінчення воєнного стану [8].

Рада суддів України визначила, що у випадку захоплення або загрози захоплення суду кожен голова суду і суддя мають діяти відповідно до ситуації, що склалася та умов воєнного стану, приймати розумні та ефективні рішення, усвідомлюючи, що збереження життя і здоров'я людей є їх пріоритетним завданням. За можливості необхідно здійснити вивезення судових справ, насамперед тих, що перебувають у провадженні суддів, або хоча б найбільш важливих (резонансних) справ, а за її відсутності – забезпечити зберігання таких справ у сейфах в приміщенні суду. Документи, які містять державну таємницю, підлягають знищенню з одночасним оформленням відповідних актів та з дотриманням вимог нормативно-правових актів, які це регулюють. Вміст серверів слід заздалегідь скопіювати на переносні носії та обов'язково вивезти їх за

першої можливості. Перед залишенням приміщення суду необхідно унеможливити доступ з технічних засобів суду до Єдиного реєстру судових рішень. У судах, розташованих у безпосередній близькості до районів ведення воєнних дій, необхідно вжити заходів щодо невідкладного внесення усіх, ухвалених судом судових рішень, до Єдиного реєстру судових рішень. Крім того, необхідно здійснити оцифрування матеріалів судових справ і при першій можливості вивезти переносні носії з копіями судових справ. Прилади з електронними цифровими підписами суддів і працівників апарату суду необхідно вивезти, а в разі неможливості – знищити. Вивезені справи і вміст серверів підлягають передачі до суду, якому визначено підсудність замість суду, діяльність якого припинено, а у разі неможливості – до іншого суду на території, що перебуває під контролем органів влади України, або до територіального управління Державної судової адміністрації України з наступною передачею до відповідного визначеного суду. Забезпечення схоронності печаток суду покладено на голову суду та керівника апарату суду, у разі неможливості їх вивезення такі печатки підлягають знищенню. Повідомлення про припинення роботи суду має бути невідкладно направлено до Державної судової адміністрації України, Верховного Суду та Ради суддів України [9].

Зміна регіонів провадження бойових дій виплинула і на діяльність господарських судів. На підставі розпорядження Голови Верховного Суду від 22.04.2022 р. № 25/0/9-22 з 23 квітня 2022 року відновлено територіальну підсудність судових справ Господарського суду Сумської області та Господарського суду Чернігівської області [10]. В цілому, наприкінці травня 2022 року розгляд справ у відкритих судових засіданнях з викликом сторін здійснювався в 21 місцевому та 5 апеляційних господарських судах, поновлено слухання справ у Верховному Суді. За рішенням Державної судової адміністрації України надано доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень суддям, членам Вищої ради правосуддя та працівникам правоохоронних органів згідно із списками, наданими головами судів та керівниками відповідних установ. Для працівників апарату судів, секретаріату Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, для суддів тих судів територіальна підсудність справ яких змінена, а також інших користувачів ресурси реєстру залишаються недоступними [11]. За останні тижні збільшилася кількість судових рішень, внесених судами до Єдиного державного реєстру судових рішень, що додатково свідчить про вирішення основних організаційно-технічних питань роботи судів під час воєнного стану.

Аналіз вчинених організаційних заходів по створенню умов безпечного функціонування господарських судів дозволяє стверджувати про їх достатню ефективність в умовах безпрецедентної ситуації, обумовленої військовою агресією Російської Федерації. На сучасному етапі важливо на основі виявлених недоліків правового регулювання тих чи інших питань унормувати відповідні правовідносини для підвищення рівня захищеності судової системи держави з можливістю використання таких ресурсів в мирний час.

Поряд з дослідженням проблемних питань судової структури, увагу слід приділити і розгляду процесуальних аспектів господарського судочинства.

Наказне провадження, як спрощена форма господарського судочинства, в період воєнного стану здійснюється в загальному порядку згідно з нормами ст.ст. 147-160 Господарського процесуального кодексу України [12]. Заяви про видачу судових наказів розглядаються усіма господарськими судами (окрім тих, діяльність яких припинено через неможливість здійснення повноважень). Разом з тим, належне дотримання приписів ст.156 Господарського процесуального кодексу України щодо направлення боржнику копії судового наказу може виявитися неможливим

або ускладненим внаслідок обумовлених воєнним станом обставин. Неотримання кореспонденції юридичними особами може бути обумовлено фактичним припиненням господарської діяльності внаслідок загибелі (небезпеки життя та здоров'я) працівників, знищення майна, документації, виїзду посадових осіб до інших регіонів України або за кордон, мобілізації до Збройних Сил України, інших обставин. Для фізичних осіб-підприємців неможливість отримання копії судового наказу може бути обумовлена поважними причинами, властивими для фізичних осіб в умовах воєнного часу (участь в бойових діях, перебування в евакуації, смерть особи, хвороба тощо). Перешкодою для направлення копії судового наказу боржнику може бути і активізація бойових дій на відповідній території, припинення роботи органів поштового зв'язку, обмеження транспортного сполучення. З аналогічних причин може виявитися неможливим подання боржником заяви про скасування судового наказу в порядку ст. 158 Господарського процесуального кодексу України. Відповідно, під час воєнного стану доцільно не обмежуватися суто формальним підходом до питання направлення (повернення) копії судового наказу, а ще й звертати увагу на конкретну ситуацію у відповідному регіоні, загальновідомі дані щодо стану роботи транспорту, наявну інформацію щодо участі відповідних осіб (їх представників) в інших судових справах тощо. Комунікація із сторонами може бути забезпечена з використанням відомих номерів засобів зв'язку, адрес електронної пошти та в інший спосіб. Якщо відповідна заява подана з пропуском визначеного законом строку, необхідно виважено підходити до питання його поновлення виходячи з конкретних фактичних обставин та їх документального обґрунтування.

Реалізація права на звернення до господарського суду за вирішенням спору в порядку позовного провадження в умовах воєнного стану залишається можливою, проте на окремі чинники слід звернути увагу. Для виконання вимог щодо складання тексту позовної заяви з дотриманням приписів ст. 162 Господарського процесуального кодексу України перешкод практично немає, винятком можна вважати неможливість підготовки позову у разі знищення (пошкодження) документів щодо спірних правовідносин. Ефективні рішення Національного банку України дозволили забезпечити стабільне функціонування банківської системи, а відтак сплата судового збору за подання позову до суду здійснюється в загальному порядку. В той же час, для виконання вимог п. 2 ч. 1 ст. 164 та ст. 172 Господарського процесуального кодексу України слід приймати до уваги особливості функціонування органів поштового зв'язку. Так, 24-25 лютого 2022 р. поштові відділення АТ «Укрпошта» не працювали, пізніше було відновлено видачу поштової кореспонденції без можливості відправлення, наразі поштові послуги надаються в повному обсязі (окрім відправки кореспонденції в населені пункти на територіях проведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та непідконтрольних українській владі територіях або в населені пункти, де не працюють відділення поштового зв'язку). В перші дні запровадженого воєнного стану приймання документів в судах не здійснювалося, проте згодом дана робота була відновлена. Майже усі господарські суди рекомендували учасникам судового процесу подавати документи в електронному вигляді або засобами поштового зв'язку.

Виконання завдань підготовчого провадження, визначених ст. 177 Господарського процесуального кодексу України, може виявитися ускладненим. Перешкоди щодо реалізації учасниками судового процесу своїх прав та обов'язків можуть бути обумовлені зупиненням діяльності відповідних суб'єктів, виїздом працівників за межі України, знищенням майна та документів тощо. У учасників справи можуть виникати складності з повним та своєчасним поданням доказів внаслідок обмежень у доступі

до необхідних відомостей (зокрема, даних державних реєстрів), зупинення роботи організацій, що видають відповідні матеріали, зміни місця зберігання документації та ін. Ускладненим може бути і повідомлення учасників справи про призначення підготовчого засідання з наведених вище причин та їх прибуття до суду.

За наявності таких обставин судам доцільно приймати до уваги реальну поточну ситуацію у відповідному регіоні і виходячи з цього вирішувати процесуальні питання в межах підготовчого провадження. Практика свідчить, що при призначенні справ до розгляду в підготовчому засіданні суди доволі часто за допомогою відомих засобів зв'язку з'ясовують питання реального функціонування відповідних суб'єктів, їх фактичного місцезнаходження та можливості участі в судовому засіданні і після цього визначають дату та час розгляду справи. Також рекомендується, за можливості, утриматися від прибуття до суду та забезпечити участь в судовому засіданні засобами відеоконференцзв'язку або подати заяву про розгляд справи за відсутності такої особи.

При розгляді заяв про відновлення (продовження) процесуальних строків судам рекомендовано виходити з того, що запровадження воєнного стану на певній території є поважною причиною для поновлення процесуальних строків [13].

Аналогічні обставини, що ускладнюють судовий розгляд справи, можуть бути виявлені і на інших стадіях процесу (під час вирішення справи по суті, в ході апеляційного та касаційного оскарження, при перегляді судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами).

В цілому слід визнати, що процесуальним законом вказані питання не врегульовані, а відтак їх слід вирішувати індивідуально залежно від поточної ситуації в регіоні, конкретних обставин спору, заяв учасників справи і надавати їм оцінку на основі норм чинного законодавства, а за відсутності відповідних норм – відповідно до конституційних засад правосуддя та принципів господарського процесуального права.

Окремо необхідно зупинитися на стадії виконання судових рішень, що є завершальною стадією судового провадження. Як відомо, після оголошення воєнного стану з метою недопущення несанкціонованого доступу функціонування Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень було зупинено. Це зробило неможливим внесення до нього даних про відкриття та рух виконавчих проваджень, проте залишилася можливість видання актів виконавчого провадження в паперовій формі без їх внесення до системи реєстру. Пізніше функціонування інформаційних ресурсів було відновлено і наразі виконавче провадження здійснюється в загальному порядку, окрім окремих процедур щодо реалізації майна. На думку автора, найближчим часом система виконання судових рішень відновить свою роботу в повному обсязі, що забезпечить можливість реалізації підтверджених судом прав в примусовому порядку.

Аналіз діяльності господарських судів під час воєнного стану дозволяє сформулювати пропозиції щодо удосконалення процедури судового розгляду справ господарської юрисдикції. На думку автора, вбачається за доцільне внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, а саме :

- розширити коло справ, що можуть вирішуватися в порядку наказного провадження та спрощеного позовного провадження шляхом збільшення граничної суми грошових вимог та скорочення переліку спорів, що не можуть вирішуватися в спрощених судових процедурах, що забезпечить відновлення порушених прав осіб без виклику до суду;

- передбачити можливість продовження процесуальних строків, якщо своєчасному вчиненню відповідних дій перешкоджають об'єктивно існуючі в умовах воєнного стану обставини;

– запровадити спеціальний порядок виклику до суду та направлення процесуальних документів по справі за допомогою мобільного застосунку «ДІЯ», ресурсів Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи суду та розміщення відповідної інформації на офіційному веб-порталі «Судова влада України»;

– визначити за можливе в умовах воєнного стану направлення копії позовної заяви, поданих доказів та інших документів шляхом особистого їх вручення відповідній особі з належним підтвердженням факту отримання;

– доповнити ст. 228 Господарського процесуального кодексу України нормою про право суду зупинити провадження у справі у зв'язку з оголошенням воєнного стану, якщо розгляд даної конкретної справи за існуючих умов є неможливим;

– внести зміни до ст.ст. 357, 361 Господарського процесуального кодексу України, передбачивши на час воєнного стану можливість відновлення матеріалів незавершених судових проваджень на основі наявних в електронному форматі бекап-копій документів, що мають

значення для судового розгляду, та наданих учасниками судового процесу матеріалів.

Наведені заходи потребують не лише удосконалення норм процесуального закону, а й активізації запровадження електронних сервісів, що забезпечують комунікацію суду з учасниками процесу, збереження та пересилання документів судового провадження.

Висновки. За результатами проведеного дослідження вбачається за можливе зробити висновок, що завдяки прийнятим змінам до чинного законодавства та своєчасно виданим рекомендаціям було забезпечено належне функціонування судової системи України в умовах надзвичайної ситуації, обумовленої військовим вторгненням на територію держави. Для більш ефективного захисту прав та інтересів учасників господарських правовідносин та усунення виявлених прогалин в правовому регулюванні діяльності органів господарської юрисдикції необхідним є внесення змін та доповнень до господарського процесуального законодавства, що сприятиме його адаптації до роботи під час воєнного стану або особливого періоду, пов'язаного з іншими обставинами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 / *Президент України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення : 25.05.2022)
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення : 25.05.2022)
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення : 25.05.2022)
4. Про дії органів судової влади під час запровадження правового режиму воєнного стану. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1259904/> (дата звернення : 25.05.2022)
5. Про внесення зміни до ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ : Закон України від 03.03.2022 р. № 2112-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-0#Text> (дата звернення : 25.05.2022)
6. Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану (господарські суди Миколаївської, Сумської та Чернігівської областей) : розпорядження Верховного Суду від 22.03.2022 р. № 12/0/9-22 / *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Rozp_22_03_2022_12.pdf (дата звернення : 25.05.2022)
7. Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану (окремі суди Донецької, Харківської та Херсонської областей) : розпорядження Верховного Суду від 18.03.2022 р. № 11/0/9-22 / *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Rozp_18_03_2022_1.pdf (дата звернення : 25.05.2022)
8. Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану : затв. рішенням Ради суддів України від 14.03.2022 р. № 10 / *Рада суддів України*. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1261456/> (дата звернення : 28.04.2022)
9. Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення : затв. розпорядженням Голови Верховного Суду від 13.03.2022 р. № 6/0/9-22 / *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Recomendatsii.pdf (дата звернення : 25.05.2022)
10. Про відновлення територіальної підсудності судових справ господарських судів Сумської та Чернігівської областей : розпорядження Верховного Суду від 22.04.2022 р. № 25/0/9-22 / *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporjadjennya/25_Rozp_22_04_2022.pdf (дата звернення : 25.05.2022)
11. У ДСА України відновили доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1266748/> (дата звернення : 25.05.2022)
12. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення : 25.05.2022)
13. Особливості здійснення правосуддя на території, на якій введено воєнний стан. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1261727/> (дата звернення : 25.05.2022)